

TAJIK STATE UNIVERSITY OF COMMERCE

Course: Main directions for the development of human capital in the context of the digital economy in the Republic of Tajikistan

Week: 9.
**THE ROLE OF LABOR
MIGRATION IN THE
DEVELOPMENT OF HUMAN
CAPITAL**

Rustamzoda Fitrat *Lecturer of:* The role of labor migration in the development of human capital
Muzafar

Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон

Номи курс: Самтҳои асосии рушди сармоияи инсонӣ дар шароити
иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Рустамзода Фитрат Музафар

Мавзӯи: 9

**НАҚШИ МУҲОЧИРАТИ
МЕҲНАТӢ ДАР РУШДИ
САРМОЯИ ИНСОНӢ**

НАҚШАИ ЛЕКСИЯ

1. Муқаддима

9.1. Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

9.2. Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

9.3. Таҳлили паёмадҳои мусбат ва манфии муҳочират ба рушди шахс ва ҷомеа.

2. Хулоса

Ҷамъбасти мавзӯ.

Мақсади лексия:

Муҳочирати меҳнатӣ, омилҳо ва принципҳои асосии муҳочирати меҳнат, рушди сармояи инсонӣ ва рушди бозор, муҳочирати меҳнат ва хусусиятҳои асосии он, нақши сармояи инсонӣ дар иқтисодиёт, сармояи инсонӣ ва омилҳои таъсиргузор дар шароити муосир, таҳлили ҳолати воқеии муҳочирати меҳнат дар иқтисодиёти имрӯза.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Меъёри асосии пешрафти иҷтимоию иқтисодӣ ҳар як ҷамъият, сармояи инсонӣ башумор рафта, масъалаи омӯзиши инсон, сифатҳо ва қобилиятҳои куллии эҷодии ӯ, муҳим арзёбӣ мегардад.

Дурнамои рушди минбаъдаи иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо рушди сифатан қобилиятҳои эҷодии инсон, ки омили асосии рушди иқтисодиёти донишандӯзӣ мегарданд, алоқаманд аст. Сармояи инсонии миллат яке аз ҷузъҳои асосии сарвати миллии ҷамъиятро ташкил медиҳад.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Самтҳои асосии ташаккули сармояи инсонӣ дар қорҳои сершумори олимони хориҷию ватанӣ доир ба назария ва амалияи ташаккули сармояи инсонӣ асос ёфтааст.

Назарияи сармояи инсонӣ ба дастовардҳои назарияи институтсионалӣ, назарияи неоклассикӣ, неокейнсианизм ва дигар назарияҳои хоси иқтисодӣ асос ёфтааст.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармои инсонӣ

Мушкилоти дуруст дарк намудани нақши инсон ва натиҷаҳои ҷамъшудаи фаъолияти зеҳнии ӯ дар бораи суръат ва сифати тараққиёти ҷамъият ва иқтисодиёт ба амал омад. Барои рушд намудани назарияи сармои инсонӣ маълумотҳои омӯрӣ оид ба рушди иқтисодиёти кишварҳои тарақикарда, ки аз ҳисобҳо дар асоси ба назар гирифтани омилҳои классикии афзоиш зиёдтар буданд, такони ҷиддӣ бахшиданд.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Дар шароити муосир таҳлили равандҳои воқеии рушд ва афзоиш боиси тасдиқи сармояи инсонӣ ба сифати омили асосии истеҳсоли ва иҷтимоии рушди иқтисоди муосир ва ҷомеа гардид. Мафҳуми сармояи инсонӣ рушди табиӣ ва умумисозии мафҳумҳои омили инсонӣ ва захираҳо мебошад, аммо сармояи инсонӣ категорияи васеътари иқтисодӣ башумор меравад.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Категорияи иқтисодии «сармояи инсонӣ» тадричан рушд менамуд ва дар марҳилаи аввал бо донишу қобилияти меҳнати инсон маҳдуд мегардид. Аксари олимони хориҷӣ муддати тӯлонӣ сармояи инсониро аз нуқтаи назарияи иқтисодӣ танҳо як омили иҷтимоии рушд, яъне омили хароҷот меҳисобиданд. Ба ақидаи онҳо маблағгузорӣ ба тарбия ва таълим бесамар ва гарон аст.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Баъдан дар нимаи дуюми асри 20 муносибат ба сармояи инсонӣ ва таҳсилот тадричан ба таври назаррас тағйир намуд. «Сармояи инсонӣ ченаки қобилияти таҷассумшудаи шахс барои ба даст овардани даромад арзёбӣ мегардид. Сармояи инсонӣ қобилият ва истеъдоди фитрӣ, инчунин маълумот ва таҳассуси бадастомадаро низ дар бар мегирад»¹.

1. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р.

Экономическая теория. - М., Юнити, 2002, ст.98.

Мафхум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Дар шароити муосир, ин таърифро метавон ба маънои кутоҳ таърифи сармояи инсонӣ арзёбӣ намуд. Дар асарҳои таълиф намудаи хеш Саймон Кузнес кифоя будани сармояи инсонии ибтидоии чамъшударо дар байни омилҳое, ки татбиқи таҷрибаи чамъшудаи кишварҳои пешрафтаро муайян менамуд, дар ҷои аввал гузоштааст.

Дарача ва сифати баланди сармояи инсонии чамъшуда барои босуръат татбиқи ислоҳоти институтсионалӣ, дигаргунсозии ҳолати иқтисодӣ давлат, навсозии технологии истехсолот, дигаргуниҳои бозории фаъолияти муҳим арзёбӣ мегардид.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Дар натиҷа, маҳз баланд будани рушди сармояи инсонии кишварҳои дорои иқтисодиёти пешрафта, ба даст овардани афзоиши устувори ММД ба ҳар сари аҳоли ва баланд шудани сатҳу сифати зиндагии аҳолии кишварро таъмин менамояд. Инчунин ба андешаи Саймон Кузнес, сармояи инсонӣ, яке аз омилҳои асосии афзоиши эҳтимолии мӯътадили иқтисоди кишварҳои рӯ ба тараққӣ мебошад¹.

1. Mincer J. The Production of Human Capital and the Lifecycle of Earnings: Variations on a Theme. - Working Paper of the NBER, 1994, с.61.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Дар шароити муосир дар асоси назария ва амалияи рушди сармояи инсонӣ парадигмаи бомуваффақияти рушди кишварҳои пешрафта ташаккул ва такмил дода мешавад. Дар асоси назарияи рушди сармояи инсонӣ, Шветсия иқтисодиёти хешро навсозӣ намуда дар солҳои 2000-ум мавқеи пешсафии худро дар иқтисоди ҷаҳонӣ дубора ба даст овард.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Дар як мудати начандон тулонии таърихи ба Финландия муяссар гардид, ки аз иқтисодиёти ашёи хом ба иқтисодиёти инноватсионӣ гузариш намояд ва технологияи баланди рақобатпазири хешро ихтироъ намояд ва аз коркарди сарвати табиии худ даст кашад, зеро бештар тавачҷӯхро ба рушди сармояи инсонӣ равона намояд. Дар маҷмуъ ба Финландия муяссар гардид, ки дар рейтинги рақобатпазирии иқтисодиёт дар ҷаҳон ҷои аввалро ишғол намояд.

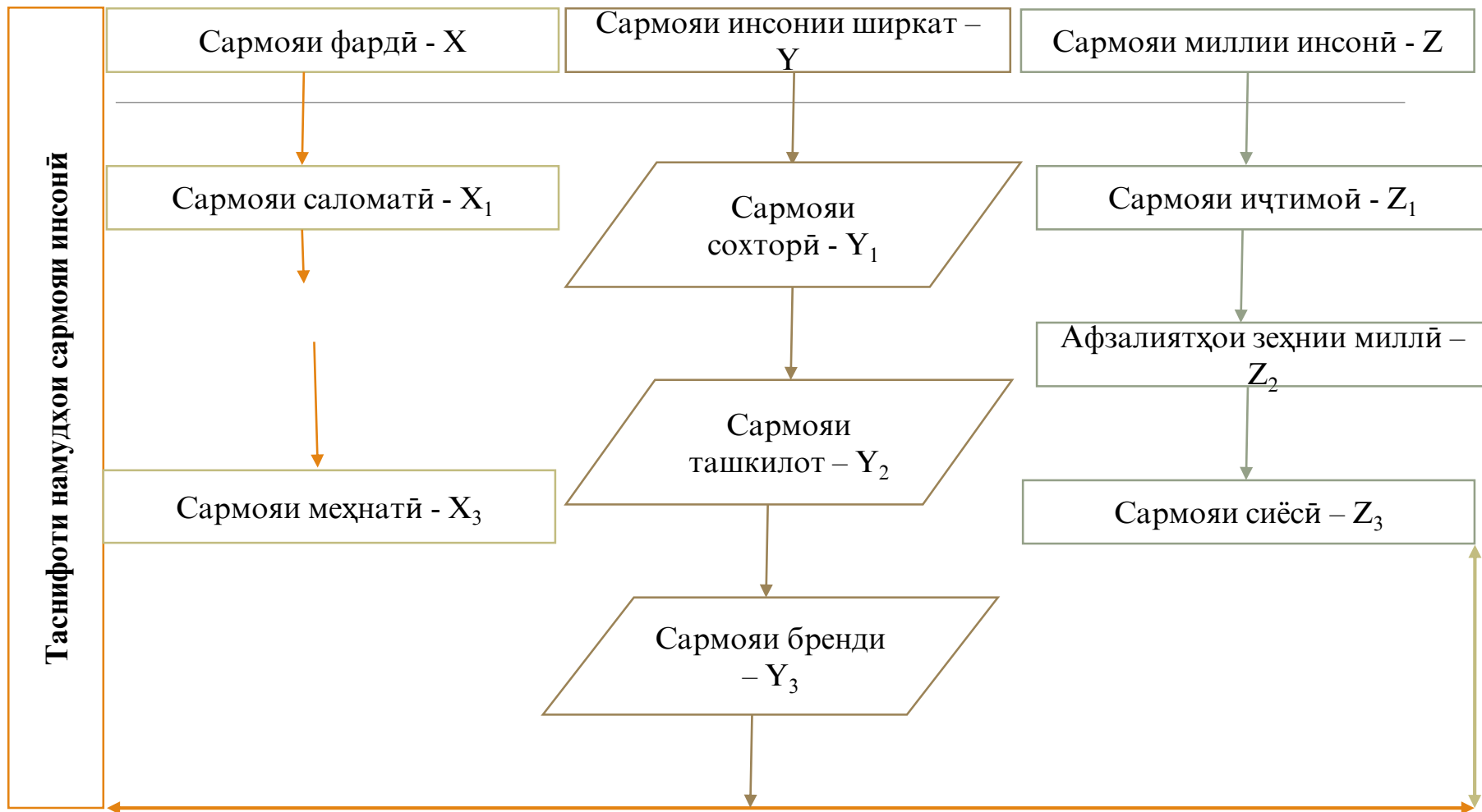
Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Гузашта аз ин, маҳз аз ҳисоби даромад аз коркарди ҷангалҳо ба молҳои дорои арзиши иловашуда онҳо технология ва маҳсулоти инноватсионии худро ташкил намуданд.

Ҳамаи ин на аз он сабаб ба амал омад, ки назария ва амалияи сармояи инсонӣ як навъ асои сеҳрокро иҷро намуд, балки барои он ба амал омад.

Афзоиши имкониятҳои рушди сармояи инсонӣ бояд ба татбиқи сиёсати иқтисодӣ, ки ба тағйир додани сифати рушди иқтисодӣ, самти он ба васеъ намудани имкониятҳои шугли пурсамар равона карда шудааст, асос меёбад, ки мо онро ба таври зайл дар расми 1 тавсиф намудем.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Расми 1. Tаснифоти намудҳои сармояи инсонӣ

Сарчашма: аз ҷониби муаллиф тартиб дода шудааст.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнати дар рушди сармояи инсонӣ

Таркиби қувваҳои истеҳсолкунанда ва сармоя, маориф ва тақсимоти даромад, афзоиши иқтисодиёт ва сарвати миллӣ дар илми иқтисодӣ бо истифода аз категорияи «сармояи инсонӣ» ба қадри кофӣ инъикос ёфтааст.

Қувваи ҷисмонӣ, тобоварӣ, кордонӣ, зиёд намудани давраи фаъолияти фаъол барои ҳар як шахс, дар ҳама соҳаи фаъолияти касбӣ муҳим арзёбӣ мегардад.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Сармояи саломатӣ қисми ҷудонашавандаи сармояи инсонӣ мебошад, ки сармоягузорӣ дар он барои нигоҳ доштани қобилияти корӣ тавассути коҳиш додани бемориҳо ва зиёд намудани давраи истехсолии ҳаёт ифода меёбад. Дараҷаи саломатӣ бештар аз сифати хизматрасонии тиббӣ вобаста буда, шахсро аз рӯзи таваллуд то синни нафақа ҳамроҳӣ менамояд. Маблағгузорӣ ба нигоҳдории тандурустӣ муомилоти муътадили меҳнатро дар истехсолот таъмин менамояд. Паст будани саломатӣ, беморӣ ва маъюбшавӣ дар қобилияти меҳнатӣ зоҳир мегардад.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармоҷи инсонӣ

Зимнан, имрӯз омили бечунучаро ва муҳимтарини ташаккули иқтисоди ҷаҳонӣ дар баробари ҷараёнҳои иттилоотӣю молиявӣ муҳочирати меҳнатӣ мебошад. Дар ин замина, мо метавонем хусусиятҳои зерини асосии иқтисодиёти ҷаҳонӣ, ки ин ё он тарз бо муҳочирати аҳолии алоқаманданд, фарқ кунем.

Аввалан, раванди наздикшавии тамаддун ва фарҳанги миллатҳои гуногун шиддат мегирад, ки дар натиҷаи он аз рӯйи аломатҳои муайян (муоширати қорӣ, фароғат ва истироҳат, муд, ҷаҳонбинӣ ва ғайра) ташаккули ягонагии фарҳангӣ ва равонии тарзи зиндагонии тамоми ҷомеаи ҷаҳонӣ равшан мушоҳида мешавад.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Дар баробари ин «...дар зери таъсири саноатикунони мамлакатҳо ва интернационализатсиякунони нақши урфу одатҳо, расму оинҳо суст шуда, ҳаракати одамон меафзояд, аз як мамлакат ба мамлақати дигар ҳаракат кардани онҳо ба меъёр табдил меёбад. Захираҳои инсонӣ хеле мутаҳаррик шудаанд, дониш, қобилиятҳои соҳибкорӣ дар баробари он ҳаракат мекунанд, сармоя ҳам ҳаракат мекунад. Аён аст, ки нақши муҳочирати аҳоли, бахусус муҳочирати меҳнати хориҷӣ (ММХ) дар ин раванд бузург аст, зеро маҳз муҳочирон мутант ва аввалин барандагони тамаддуни нав мешаванд. «Ягонагии инсон як бунбаст ба вучуд меорад, зеро ҳеҷ гуна инҳироф вучуд надорад, маълумот ҳамчун асоси амали рафтор ба вучуд намеояд. Аз ин рӯ, ҳеҷ гуна рушд вучуд надорад».

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Сониян, дар натиҷаи инқилоби иттилоотӣ ва телекоммуникатсионӣ дар минтақаи аз ҷиҳати саноатӣ пешрафтаи ҷаҳон ҷомеаи пасосаноатӣ тадричан ба ҷомеаи иттилоотӣ мубаддал мешавад. Дар натиҷаи ташаккули институтҳои нав дар ҷомеаи ҷаҳонӣ барои мубодилаи босуръати иттилоот шароити воқеӣ фароҳам оварда мешавад, ки ба ин раванд мусоидат мекунад. Муҳочирати кадрҳои баландсавод, соҳибони сармояи зеҳнӣ ба омили ҳамгироии корҳои таҳқиқотии илмӣ давлатҳои гуногун табдил ёфта, дар натиҷа ба наздикшавии иқтисодии кишварҳои гуногун аз ҷиҳати рушд мусоидат мекунад.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Бозори ҷаҳонии меҳнат ташаккул меёбад. Ташаккули бозори ҷаҳонии меҳнат натиҷаи раванди сегона: афзоиши ҳаракати байналхалқии се омили асосии истеҳсолот - сармоя, меҳнат ва иттилоот мебошад. Муносибати байниҳамдигарии онҳо, ки бутунии иқтисодии ҷаҳонро ба вучуд меоварад, торафт воқеӣ ва аҳаммияти калон пайдо мекунад. Ҷаҳонишавии бозори меҳнат бо ҷаҳонишавии бозорҳои мол ва сармоя дар якҷоягӣ мегузарад.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Ба ин маъно, муҳочирати меҳнатӣ дар баробари ҳаракати сармоя ва тичорат ба унсуре табдил меёбад, ки ташаккули сикли ягонаи ҷаҳониро таъмин мекунад. Бо рушди нерӯҳои истеҳсолкунанда, технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, ташаккули қувваи кори фаромиллӣ бо хосиятҳои ҳаракати «глобалӣ» аҳаммияти иқтисодии муносибатҳои муҳочират дар рушди сармояи инсонӣ ҳам дар сатҳи мамлакати алоҳида ва ҳам дар маҷмӯъ.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Чаҳорум, таҳсилот ҷаҳонӣ шуда, стандартҳои ягона ташаккул меёбанд, монетаҳо дар фазои таълимӣ рафъ шуда, шаклҳои нави таълим васеъ мегарданд. Дар воқеъ, маориф ҳам омил ва ҳам шартҳои амиқтар шудани ҷаҳонишавӣ дар фазои ҷаҳонӣ мегардад. Гузашта аз ин, маориф омили муҳочирати аҳолии мегардад.

Панҷум, тағйироти парадигмаи иҷтимоию сиёсӣ ба вуҷуд меояд, ки ба ҳамин инқилоб рост меояд ва аз он бармеангезад, ки боиси тағйироти амиқи сохторҳои институтсионалии ҳар як кишвар мегардад. Ин ба он муассисаҳои низ дахл дорад, ки барои танзими муносибатҳои муҳочират пешбинӣ шудаанд.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Ҳамин тариқ, муҳочират чузъи ҷудонашавандаи ҷаҳонишавии иқтисоди ҷаҳонӣ мебошад. Аз ин рӯ, ҳангоми таҳияи сиёсатҳо, ки ба ҳавасмандгардони барқарорсозии иқтисодиёт нигаронида шудаанд, бояд ба назар гирифта шаванд. Таърихи умумиҷаҳонӣ бештар таърихи муҳочират аст, зеро маҳз дар зери таъсири онҳо минтақаҳо ва кишварҳо ташаккул ёфта, сохтори иҷтимоӣ, ҳаёти иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ ташаккул меёфт.

Мафҳум ва моҳияти муҳочирати меҳнатӣ дар рушди сармояи инсонӣ

Муҳочирати аҳоли, аз як тараф, чузъи ҷудонашавандаи муносибатҳои иҷтимоие, ки байни одамон инкишоф меёбад, аз ҷониби дигар нишондиҳандаи мушкилот дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёти мардум мебошад. Муҳочирати аҳоли хусусияти ҷудонашавандаи ҷомеа буда, дар ҳар марҳилаи рушди худ тағйироти сифатӣ дорад¹.

1. Одинаев А.М. – Такмили механизми рушди сармояи инсонӣ дар шароити ташаккулёбии иқтисодиёти инноватсионӣ, Душанбе 2023, саҳ. 77-94

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Муҳочирати меҳнатӣ яке аз падидаҳои муҳими глобалӣ ва иҷтимоиву иқтисодӣ дар ҷаҳони муосир мебошад. Барои кишварҳое, ки сатҳи бекорӣ баланд ва имкониятҳои дохилии шуғл маҳдуд аст, муҳочирати меҳнатӣ воситаи муҳими таъмини даромад, суботи иҷтимоӣ ва рушди иқтисодӣ ба ҳисоб меравад.

Муҳочир дониш, таҷрибаи «шахсӣ» аст. Илова бар ин, барои ӯ дониши андӯхтаи инсоният ҳамчун нуқтаи ибтидоӣ ва ҳам мақсади ҳаракати ӯ амал мекунад.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Иштироки шахсии $\bar{y}$ дар раванди истеҳсол ва ҷамъоварии дониш аз он иборат аст, ки ба дониши аввала (дар раванди таълим гирифташуда) дониши наво илова карда шавад, ки тавассути татбиқи он, таҷассуми он дар фаъолияти амалӣ сурат мегирад. Бояд гуфт, ки чараёни истеҳсол ва андӯхти дониш ҳеҷ гоҳ «аз аввал» оғоз намеёбад, балки ҳамчун такмили таҷриба ва донишҳои аллакай мавҷуда, ҳамчун табдили дониши андӯхтшуда, сурат мегирад.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Ба ибораи дигар, раванди густариши такрористеҳсоли дониш тавассути муҳочират вучуд дорад. Агар шаклҳои васеъкунандаи иттилоотро ислоҳ кунем, пас афзоиши дониш дар раванди муҳочират ба таври навбатӣ чунин шакл мегирад: донишҳои ҷамъшуда - татбиқи он - ҷамъшавии минбаъдаи дониш, ки аз «худ инкишоф»-и донишҳои ибтидоии муҳочир шаҳодат медиҳад. Аз он ки ҳаракате (муҳочират), ки муҳочир дар он дониши нав мегирад, ҳаракати худӣ аст, аз ин рӯ, рушди ӯ худ густариши дониш аст. Яъне, муҳочирин ба шарофати он, ки худӣ худаш барандаи илм аст, қобилияти муайяни тавлиди илмро пайдо мекунад¹.

1. Одинаев А.М. – Такмили механизми рушди сармояи инсонӣ дар шароити ташаккулёбии иқтисодиёти инноватсионӣ, Душанбе 2023, саҳ. 77-94

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Ҳамин тавр, тамоми инсоният аз муҳочирати меҳнатӣ манфиат мегирад ва ҳаҷми умумии истеҳсолоти ҷаҳонӣ аз ҳисоби аз нав тақсимкунии байни мамлакатҳо ва, мутаносибан, самараноктар истифода бурдани захираҳои меҳнатӣ афзоиш меёбад.

Дар Тоҷикистон муҳочирати меҳнати хориҷиро зарурати, пеш аз ҳама, рафъи ташаннуҷи иҷтимоӣ, ки дар натиҷаи бекории аҳолии аз ҷиҳати иқтисодӣ фаъол ба вуҷуд омадааст, тақозо мекунад.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Аз сабаби мавҷуд набудани манбаъҳои қонунии даромад ва шароити воқеии иқтисодии баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳоли аз ҳисоби бо қор таъмин намудани онҳо дар дохили ҷумҳурӣ зарур аст, ки сиёсати ба хориҷа содироти қувваи кориро таҳия ва татбиқ намуд. Ҷумҳуриё, ки дорои захираҳои бузурги табиӣ ва захираҳои қарзӣ нест, ки метавонад ба қишрҳои гуногуни молу бозорҳои молиявии ҷаҳонӣ мусоидат намояд, чизи камтаре надорад ва шояд аз ин ҳам арзишмандтар - сатҳи баланди таваллуд ва зиёд будани захираҳои меҳнатӣ, ки дар бозори ҷаҳонии меҳнат (БҶМ) бомуваффақият рақобат карда метавонад.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Феълан, тибқи маълумоти ғайрирасмӣ, вале ба эҳтимоли зиёд мӯътамадтар, аз 4210 ҳазор нафар аҳолии қобили меҳнат беш аз 1500 ҳазор нафарашон дар муҳочирати меҳнатӣ қарор доранд. Бо таваҷҷуҳ ба таҳаммул ва заҳматкашии коргарони тоҷик метавон бо итминон гуфт, ки дар маҷмуъ дар кишвар нерӯи корӣ мавҷуд аст, ки дар БҶМ рақобатпазир аст. Дар робита ба ин, комилан қонунӣ ба назар мерасад, ки тасдиқ кардани он, ки фурӯши он дар ин бозор на танҳо дилхоҳ, балки имконпазир аст. Минбаъд мо кӯшиш мекунем, ки хусусиятҳо ва вijaгии муҳочирати меҳнати хориҷиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян кунем.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Равандҳои муҳочират дар Тоҷикистон печидаҳои таърихи навини кишварро инъикос мекунанд. Тамоюлҳои асосии муҳочирати ибтидои солҳои 90-ум - баргардонидани гурӯҳҳои этникӣ ва муҳочирати маҷбурӣ, ки дар натиҷаи низоъҳои шаҳрвандӣ ба вуҷуд омадаанд, дар солҳои 1994-1998 ба муҳочирати меҳнатӣ иваз карда шуданд, ки дар даҳсолаи охир ба яке аз хусусиятҳои асосии сохтори иқтисодиёт ва ҳаёти иҷтимоии Тоҷикистон табдил ёфт.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Аввали солҳои 90-ум бо сатҳи баланди муҳочирати бебозгашти беруна бо тағйири ҷои истиқомат хос аст. Асосан, хуруҷ аз шаҳрҳои калону бузурги саноатӣ, ки дар онҳо ҳиссаи аҳолии намояндагони миллатҳои таҳҷой зиёд буд, мушоҳида шудааст.

Аҳамияти муҳоҷирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Омилҳои ҳавасмандгардонии муҳоҷирати беруна ин ниҳодҳо ба монанди оила, музди меҳнат, санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзими муҳоҷират ва шуғли муҳоҷирони меҳнатӣ, давлате, ки барои танзими равандҳои муҳоҷират пешбинӣ шудаанд, институтҳои байналмилалии сиёсӣ ва иҷтимоӣ (СБМ, СУТ, СҚТ), мониторинги пешбарандаи равандҳои муҳоҷиратӣ, созмонҳои меҳнат, ҳифзи саломатӣ ва истифодабарии муҳоҷирон ва ғайра мебошанд.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Яке аз омилҳои асосии муҳочирати меҳнатӣ дар шароити муосир ин:

---

1. Воридоти пул (ремитанс) – манбаи муҳими асъорӣ хориҷӣ

Яке аз бузургтарин фоидаҳои иқтисодии муҳочирати меҳнатӣ воридоти маблағҳои пулӣ аз муҳочирон ба кишвар мебошад. Ин маблағҳо:

- сатҳи зиндагии хонаводаҳоро беҳтар мекунад;
- ба кам шудани камбизоатӣ мусоидат менамояд;
- талабот ба молу хизматрасониҳо зиёд шуда, иқтисодиётро фаъолтар мекунад;
- захираҳои асъори хориҷиро афзоиш дода, ба устувории қурби миллий кумак мерасонад.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

2. Коҳиши шиддати бозори меҳнат ва бекорӣ

Муҳочирати меҳнатӣ ба кишвар имкон медиҳад, ки:

- қисми аҳолии корҷӯро ба бозори меҳнати хориҷӣ равона кунад;
- фишори зиёд ба бозори меҳнати дохилӣ кам гардад;
- сатҳи бекорӣ паст шавад, хусусан дар байни ҷавонон ва гурӯҳҳои камбизоат.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

3. Болоравии сармояи инсонӣ ва интиқоли дониш

Муҳочирон дар кишвари хориҷ:

- малакаҳои касбии нав меомӯзанд;
- таҷрибаи кор дар муҳити касбӣ ва ташкилоти муназзами меҳнатӣ мегиранд;
- баъди бозгашт метавонанд ин донишро дар кишвар истифода баранд, ки ба рушди соҳибкорӣ ва такмили бозори меҳнат кумак мекунад.

Аҳамияти муҳочирати меҳнатӣ ба иқтисодиёти мамлакат

Муҳочирати меҳнатӣ яке аз сарчашмаҳои муҳими рушди иқтисодии кишварҳои дар ҳоли рушд, аз ҷумла Тоҷикистон, мебошад. Маблағҳои интиқоли аз муҳочирон, коҳиши бекорӣ, болоравии сатҳи масраф ва беҳтар гардидани сатҳи зиндагӣ нишон медиҳанд, ки муҳочирати меҳнатӣ метавонад воситаи муассири пешбурди иқтисоди миллӣ бошад. Бо ин вучуд, барои истифодаи самараноки ин раванд зарур аст, ки сиёсатҳои давлатӣ онро танзим ва дастгирӣ намоянд.

Таҳлили паёмадҳои мусбат ва манфии муҳочират ба рушди шахс ва ҷомеа

Чунин муҳочирати меҳнати хориҷиро метавон аз ҷиҳати иқтисодӣ беҳатар ва барои ҷамъоварии сармояи инсонӣ мусоид донист, ки бе кам кардани нерӯи меҳнати кишвар афзоиши сарвати миллии онро тавассути истифодаи самаранок ва оқилонаи қувваи кории милли дар қишрҳои гуногун таъмин менамояд.

Таҳлили паёмадҳои мусбат ва манфии муҳочират ба рушди шахс ва ҷомеа

БҶМ (бозори ҷаҳонии меҳнат) ва (ё) дохил кардан ба раванди меҳнат, ки дар қисмати миллии БҶМ қувваи корӣ истифода мешаванд. «Барои Тоҷикистон дар марҳилаи кунунӣ хеле муҳим аст, ки нерӯи илмию техникӣ, ташкилӣ, иқтисодӣ ва зеҳнии ба вучуд овардашуда талабот дошта, ба шароити бозори ҷаҳонии меҳнат мутобиқ карда шавад».

Таҳлили паёмадҳои мусбат ва манфии муҳоҷират ба рушди шахс ва ҷомеа

Дар маҷмуъ метавон гуфт, ки ҳама гуна қарорҳо дар соҳаи муҳоҷирати меҳнати берунӣ дар ҳамаи сатҳҳои зинанизоми давлатӣ бояд ба манфиати фароҳам овардани заминаҳои ҳифз ва баланд бардоштани сармояи инсонии Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул карда шаванд. Ҳамин тариқ, стратегияи амалҳои давлатӣ дар соҳаи танзими муҳоҷират бояд дар доираи ҳадафи миллӣ: амният ва некӯаҳволии инсон, бунёди давлати тавоно ва мустақил баррасӣ шавад.

Таҳлили паёмадҳои мусбат ва манфии муҳочират ба рушди шахс ва ҷомеа

Муҳочират, махсусан муҳочирати меҳнатӣ, яке аз равандҳои муҳими ҷаҳони муосир ба ҳисоб меравад, ки ба ҳаёти шахс ва ҷомеа таъсири амиқ мерасонад. Ин раванд ҳам паёмадҳои мусбат дорад ва ҳам манфӣ, ки онҳо метавонанд ба сатҳи рушди шахсӣ, устувории оилавӣ ва рушди иҷтимоию иқтисодии кишвар таъсир расонанд.

Таҳлили паёмадҳои мусбат ва манфии муҳочират ба рушди шахс ва ҷомеа

Паёмҳои мусбат ва рушди инсон дар ҷомеа дар шароити муосир аз чунин омилҳо иборатанд:

1. Беҳбудии иқтисодии шахс ва оила

- Муҳочирон даромади хуб ба даст оварда, онро ба хонаводаашон мефиристанд.
- Ин маблағҳо барои беҳтар кардани сатҳи зиндагӣ, маориф, тандурустӣ ва манзили зист истифода мешаванд.

Таҳлили паёмадҳои мусбат ва манфии муҳочират ба рушди шахс ва ҷомеа

2. Баланд гардидани сатҳи дониш ва малакаи касбӣ

- Дар муҳити кории хориҷӣ, муҳочирон таҷрибаи кор, интизоми меҳнатӣ ва технологияҳои навро меомӯзанд.
- Ин дониш ва малақаҳо баъди бозгашт метавонанд барои рушди бозори меҳнат ва соҳибкорӣ истифода шаванд.
- 3. Вусъати ҷаҳонбинӣ ва худшиносии миллӣ
- Муҳочирон бо фарҳангҳои гуногун шинос мешаванд, ки ҷаҳонбинии онҳоро васеъ мекунад.
- Онҳо масъулиятшинос, мустақил ва боинтизом мешаванд.

ХУЛОСА

Муҳочират ҳамчун як падидаи иҷтимоию иқтисодӣ дорои паёмадҳои гуногун ба рушди шахс ва ҷомеа мебошад. Он метавонад воситаи муҳими беҳбуди зиндагӣ ва рушди шахсӣ бошад, агар дар шароити хуби кор ва бо дастгирии давлат амалӣ гардад. Аммо, муҳочират инчунин метавонад оқибатҳои ҷиддӣ манфӣ ба ҳуди шахс ва ҷомеаи боқимонда гузорад.

ХУЛОСА

Барои истифодаи самараноки паёмадҳои мусбат ва пешгирии паёмадҳои манфӣ, лозим аст:

- сиёсати давлатии муҳоҷират танзим гардад,
- ҳуқуқи муҳоҷирон ҳифз карда шавад,
- шароити зиндагӣ ва кор дар дохили кишвар беҳтар шавад.

Адабиёт:

1. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономическая теория. - М., Юнити, 2002, ст.98.
2. Mincer J. The Production of Human Capital and the Lifecycle of Earnings: Variations on a Theme. - Working Paper of the NBER, 1994, ст.61.
3. Одинаев А.М. – Такмили механизми рушди сармояи инсонӣ дар шароити ташаккулёбии иқтисодиёти инноватсионӣ, Душанбе 2023, саҳ. 77-94
4. Рустамзода Ф.М. – Рушди сармояи инсонӣ дар шароити муосир, Душанбе 2025. саҳ. 201-2019